

Roditeljske i odgajateljske procjene socioemocionalnog razvoja djece predškolske dobi

Anny Brusić

Fakultet za defektologiju
Sveučilišta u Zagrebu

Sažetak

Ovaj rad dio je znanstvene tematske jedinice »Evaluacija integralne metode u radu s predškolskom djecom i njihovim roditeljima«. Ta je metoda usmjerena na primjenu onih tehnika rada i aktivnosti s predškolskom djecom, njihovim roditeljima i odgajateljima koje će doprinijeti preveniranju smetnji i poremećaja u ponašanju jer im je cilj jačanje socioemocionalnog razvoja djece uz istovremeno podizanje kompetentnosti roditelja za roditeljsku ulogu. Integralna se metoda provodila na Fakultetu za defektologiju u razdoblju od 1992. do 1995. godine.

Uzorak ispitanika u ovom radu čine roditelji oba spola, njih 341, te odgajatelji u vrtićima i članovi stručnih timova, njih 74, a te će dvije grupe procjenjivati socioemocionalni status predškolske djece. Uzorak djece koja će biti procjenjivana čini 343 djeteta oba spola koja u vrijeme ispitivanja imaju 3–4 godine (jesen 1992) i polaznici su najmlađe vrtičke grupe u osam dječjih vrtića grada Zagreba, te jednog dječjeg vrtića grada Rijeke. Uzorak djece je određen po principu slučajnosti, a navedena djeca predškolske dobi sačinjavaju kontrolnu i eksperimentalnu grupu u okviru Integralne metode koja se u njima provodi.

Za analizu značajnosti razlika među zadanim grupama ispitanika korištena je diskriminativna analiza. Iz rezultata diskriminativne analize proizlazi da postoje statistički značajne razlike u percipiranju poremećaja u ponašanju kod djece predškolske dobi između roditelja i odgajatelja i to na način da ih percipiraju znatno više odgajatelji.

Ključne riječi: socioemocionalni status djece predškolske dobi, roditeljska procjena, odgajateljska procjena

1. Uvod

Mnogo je istraživanja koja ispituju područje predškolskog odgoja, pa i onih koja se odnose na ispoljavanje poremećaja u ponašanju i razvoju kod te djece. Prostor interesa i motiva za istraživanje sve je veći; od onih koja utvrđuju postojanje poremećaja u ponašanju u toj dobi, preko onih koja traže relacije između ispoljavanja poremećaja kod djece i obiteljskog funkcioniranja, pa do onih koji istražuju mogućnosti ranog otkrivanja i interveniranja u cilju nenastanka tih poremećaja.

Problemi poremećaja u ponašanju kod predškolske djece često su stoga predmet istraživačkih radova, a naročito ako su oni prisutni u većem broju jer takvi »multipli« problemi su vrlo snažni pokazatelji mogućih problema u školskoj i adolescentskoj dobi.

Autori Rydell, Bodenstam, Hagelin i Westerlund (1991) istraživali su između 189-ero sestero i sedmero-godišnjaka postoji li mogućnost utvrđivanja poremećaja u ponašanju u ranoj školskoj dobi na temelju ispoljavanja više poremećaja u ponašanju kod te iste djece u dobi kada su imali četiri godine. Utvrdili su da ta veza postoji.

Emocionalni i socijalni razvoj čine aspekte jedinstvenog procesa razvoja djeteta. U ovom radu procjenjuje se socioemocionalni status djeteta. Socioemocionalni status možemo definirati kao stupanj socijalne i emocionalne zrelosti. Prema Petzu (1992), ta se zrelost očituje kroz određeni stupanj takvih oblika socijalnog ponašanja i tipičnih načina emocionalnog reagiranja koji su poželjni, prikladni i svojstveni osobi određene dobi.

Socioemocionalni status djeteta prvenstveno je rezultat socioemocionalne klime u obitelji. Socioemocionalna klima je ona živa veza koja povezuje dijete i obitelj u cjelinu. Obitelj je osnovna i najprirodnija društvena sredina djeteta pa, prema tome, ima značajan utjecaj na formiranje njegove ličnosti. Pored materijalne egzistencije, glavna uloga porodice je odgoj djece i njihovo formiranje. Emocionalna povezanost djeteta s roditeljima i drugim članovima obitelji pruža emocionalnu sigurnost, neophodnu za daljnji razvoj i uspješan odgoj.

U ovom radu bit će iznesena klasifikacija poremećaja u ponašanju uz pomoć koje je procjenjivan socioemocio-

nalni status kao i u cijelom projektu »Integralna metoda u radu s predškolskom djecom i njihovi roditeljima«, kojeg je ovaj rad dio.

Kako su glavna područja razvoja predškolske djece ona koja se odnose na ishranu, spavanje, kontrolu sfinktera, samokontrolu emocionalnih reakcija, te uspostavljanje ravnoteže između zavisnosti i nezavisnosti (Bašić i sur., 1993) to su ujedno i područja na kojima se mogu pojaviti smetnje i poremećaji u ponašanju u toj dobi.

Zato se poremećaji u socioemocionalnom razvoju u predškolskom razdoblju mogu i ovako grupirati (prema Koller-Trbović, 1993):

1. Poremećaji u socijalnom razvoju
 - agresivnost
 - nametljivost
 - prkos
 - laž
 - lijenost
 - povučenosť
2. Poremećaji u emocionalnom razvoju
 - strah
 - plašljivost
 - plačljivost
 - ljubomora
 - depresija
 - ljutnja
3. Poremećaji u emocionalnom razvoju praćeni neurotskim poremećajima
 - poremećaji eliminacije
 - poremećaji prehrane
 - poremećaji govora
 - poremećaji motorike, stereotipne radnje i neobićna ponašanja

Istraživanje koje su sproveli Janković i Maroević (1991) o percepciji poremećaja djece predškolske dobi od strane roditelja i odgajatelja, pokazalo je da se te dvije skupine procjenjivaća potpuno razlikuju u procjenama i to na način da roditelji češće zapažaju poremećaje nego odgajatelji, što se slaže s rezultatima koje su dali i Schaugency i Lahey (prema Rydell i sur., 1991). Razlog tome našli su u većoj senzibiliziranosti roditelja za probleme djece, ali vjerojatno i kontaminiranošću obiteljskim problemima.

No, u istraživanju su pronašli još neslaganja u procjenjivanju od strane odgajatelja i roditelja i to tako da jedni procjenitelji zapažaju poremećaje kod jedne, a drugi kod druge djece. To se objašnjava time da se djeca u različitim socijalnim sredinama različito ponašaju. Obje skupine manifestiraju svoje »poremećaje« samo u jednoj od sredina i nije ih moguće prihvatiti kao patologiju.

Roditeljske i odgajateljske procjene poremećaja u ponašanju kod djece jesu vjerojatno najpouzdaniji i najčešće navođeni izvori koji govore o tom ponašanju. Poznato je da postoji mnoštvo faktora koji utjeću na svaku od tih pojedinaćnih procjena - obiteljska struktura, obrazovna razina procjenjivaća, socioekonomski status roditelja, osobine lićnosti roditelja (Asher, Wakefield, 1990; McLoyd, 1990; Patterson, Kupersmidt, Vaden, 1990). Istraživanje Forehand-a, McCombs-a i Brody-a (1987) pokazalo je da su majćine osobine lićnosti kao što su anksioznost ili depresivnost bolji prediktori dječjeg ponašanja nego samo djetetovo ponašanje. Poznate su i varijable

koje utjeću na odgajateljevu procjenu dječjeg ponašanja. Tako je Willower (1975, prema Vitaro, Tremblay, Coggan, 1995) utvrdio da na tu procjenu utjeće odgajateljev stil u radu, odnosno stil rukovođjenja i to na način da odgajatelji koji sebe procjenjuju malo kompetentnima za rad s problematićnom djecom istovremeno manje uoćavaju poremećaje u ponašanju kod djece pa i onda kad su oni ozbiljni i jako izraženi (Meijer, Foster, 1989; Short, Short, 1989; prema Vitaro, Tremblay, Coggan, 1995).

2. Metode rada

2.1. Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika u ovom radu ćine roditelji oba spola, njih 341, te odgajatelji u vrtićima i ćlanovi stručnih timova, njih 74, a te će dvije grupe procjenjivati socioemocionalni status predškolske djece. Uzorak djece koja će biti procjenjivana ćini 343 djeteta oba spola koja u vrijeme ispitivanja imaju 3-4 godine (jesen 1992) i polaznici su najmlađe vrtićke grupe u osam dječjih vrtića grada Zagreba, te jednog dječjeg vrtića grada Rijeke. Uzorak djece je određen po principu slućajnosti, a navedena djeca predškolske dobi saćinjavaju kontrolnu i eksperimentalnu grupu u okviru Integralne metode koja se u njima provodi.

2.2. Uzorak varijabli

Za ispitivanje socioemocionalnog statusa djece predškolske dobi korićen je »Upitnik o socioemocionalnom statusu djeteta«, koji je konstruiran za potrebe ovog znanstvenog projekta na Fakultetu za defektologiju. Navedeni upitnik sadrži 30 varijabli, a one pokrivaju područja: odnosa prema sebi, prema vršnjacima, prema odraslima - autoritetima, svojini, pravilima. Upitnik, istovremeno, otkriva poremećaje na socijalnom planu (verbalna i fizićka agresivnost, laž, nametljivost, povučenosť), emocionalnom (strah, plaćljivost, plašljivost, ljubomora, depresija), te poremećaje u emocionalnom razvoju praćene neurotskim poremećajima (poremećaji eliminacije, ishrane, govora, spavanja, motorike, neobićna ponašanja i stereotipne radnje, Koller-Trbović, 1993).

Upitnik je moguće interpretirati prema navedene 3 grupe poremećaja: poremećaji na socijalnom planu, poremećaji na emocionalnom planu i emocionalni poremećaji praćeni neurotskim poremećajima (Koller-Trbović, 1993); zbog jednostavnijeg pregleda obje grupe emocionalnih poremećaja biti će svrstane u istu grupu.

Varijable u upitniku o socioemocionalnom statusu formirane su tako da nude 4 moguća odgovora, pri ćemu, u pravilu, prvi odgovor znaći potpunu odsutnosť određenog ponašanja ili poremećaja, što znaći pozitivno usmjeren socioemocionalni razvoj djeteta, a ćetvrti odgovor predstavlja redovito ispoljavanje navedenog ponašanja ili poremećaja ili negativno usmjeren socioemocionalni razvoj djeteta. Upitnik su ispunjavali roditelji djece i njihovih odgajatelji.

2.3. Metode obrade podataka

Da bi se utvrdile statistićki znaćajne razlike između dvije grupe ispitanika, dvije grupe procjenjivaća, roditelja predškolske djece i njihovih odgajatelja, u percipiranju

socioemocionalnog statusa djece korištena je diskriminativna analiza.

To je multivarijantna metoda kojom se utvrđuju razlike između skupina entiteta u nekom skupu manifestnih ili latentnih varijabli.

Na temelju diskriminativne varijance utvrđuju se diskriminativne funkcije koje sadrže suštinu razlika među grupama ispitanika u određenom prostoru varijabli. Broj diskriminativnih funkcija određen je brojem grupa ispitanika ili brojem varijabli. U pravilu je broj grupa ispitanika manji nego li broj varijabli pa broj diskriminativnih funkcija iznosi broj grupa ispitanika manje jedan.

Diskriminativne funkcije poredane su po značaju i međusobno su ortogonalne.

Svaka grupa ispitanika predstavljena je u diskriminativnom prostoru pomoću centroida (predstavnik skupine).

Prikupljeni podaci obrađeni su na Fakultetu za defekologiju, programom robusne diskriminativne analize (Momirović i sur., 1984) koji izvodi diskriminativnu analizu, tj. izračunava diskriminativnu funkciju kao glavnu komponentu standardiziranih vektora grupa, izračunava vrijednost diskriminacije lambda, centroide grupa koji određuju položaj svake grupe na diskriminativnoj funkciji kao i diskriminativne koeficijente i faktore da bi se odredio doprinos svake varijable u kreiranju diskriminativne funkcije.

3. Rezultati i rasprava

Diskriminativnom analizom prostora percepiranog socioemocionalnog statusa predškolske djece od strane njihovih roditelja i odgajatelja ekstrahirana je jedna, i jedino teorijski moguća, diskriminativna funkcija. U tablici 1 prikazani su rezultati diskriminativne analize.

Tablica 1. Diskriminativne funkcije
(Discriminant functions)

Diskriminativna funkcija	Lambda	Postotak objašnjene varijance	Kumulativni postotak varijance
1.	16,52395	0,93799	0,93799

U tablici 1 prikazana je diskriminativna funkcija, a u tablici 2 prikazani su diskriminativni koeficijenti (c) i diskriminativni faktori (f) u kojoj su prezentirane vrijednosti po varijablama koje tvore diskriminativnu funkciju.

Inspekcijom rezultata prezentirane tablice 2 moguće je uočiti da veliki broj varijabli stoji u korelaciji s tom funkcijom, ali nemaju sve jednak doprinos diskriminativnoj funkciji. Tako diskriminativnu funkciju čini gotovo pola varijabli i to su varijable koje opisuju: ispoljavanje poremećaja prehrane kod djeteta, ustrajnost djeteta u započetim aktivnostima, odnos djeteta prema stvarima, okolini, igračkama, ispoljavanje poremećaja prehrane kod djeteta, da li dijete uvažava tuđe zahtjeve i potrebe, sposobnost djeteta da ispolji vlastite interese i potrebe, za razliku od prihvatanja ponuđenih sadržaja, stidljivost djeteta, nametljivost djeteta, ispoljavanje poremećaja govora

Tablica 2. Koeficijenti diskriminacije (c) i diskriminativni faktori (f)
(Discriminant coefficients (c) and factors (f))

Šifra i sadržaj varijable	c	f
POPPE – poremećaji prehrane	0,277	0,851
POELI – poremećaji eliminacije	0,294	0,890
PROGO – poremećaji govora	0,250	0,791
DRPRO – drugi poremećaji (tikovi i dr.)	0,241	0,759
UVAZA – uvažavanje tuđih zahtjeva	0,287	0,862
UVAPO – uvažavanje tuđih potreba	-0,020	-0,173
RASPO – konstantnost raspoloženja	-0,072	-0,300
USTRA – ustrajnost u aktivnostima	0,287	0,878
DOMIN – sklonost dominiranju	-0,071	-0,265
OSAML – sklonost osamljivanju	-0,031	-0,193
PRIST – pristupanje drugoj djeci	0,022	-0,023
SUKOB – sukob s drugom djecom	-0,047	-0,257
VEAGR – verbalna agresivnost	0,020	-0,028
AGRES – fizička agresivnost	-0,083	-0,347
SUOSJ – suosjećanje s drugima	-0,096	-0,355
ODVAJ – problem odvajanja	0,245	0,755
VESEL – vedrina, veselost	-0,050	-0,282
UNIST – uništavanje stvari	0,284	0,876
STIDL – stidljivost	0,287	0,842
NAMET – nametljivost	0,260	0,807
PASIV – pasivnost	-0,109	-0,388
PLACL – plačljivost	-0,040	-0,233
PLASL – plašljivost	-0,184	-0,609
UVRED – uvredljivost	-0,116	-0,463
LJUBO – ljubomora	-0,054	-0,269
ISKRE – iskrenost	0,211	0,698
RADOZ – radoznalost	0,208	0,656
KRITI – prihvaćanje kritike	-0,036	-0,194
INTPO – ispoljavanje interesa	0,270	0,819
VRSNJ – prihvaćanje od vršnjaka	-0,043	-0,260

Tablica 3. Grupni centroidi
(Group centroids)

Grupa	
1.	-2,803
2.	-2,944

kod djeteta, problem odvajanja od bližnjih, ispoljavanje drugih poremećaja (tikovi, čupkanje kose, masturbacija, sisanje prsta i dr.), uvažavanje zahtjeva koje pred dijete postavljaju odrasli, iskrenost, radoznalost i plašljivost djeteta.

To su, dakle, varijable kod kojih se, u percipiranju navedenih poremećaja, najmanje slažu dvije grupe procjenjivača, roditelji djece i njihovi odgajatelji, odnosno, koje najviše, prema procjenjivačima, razlikuju djecu.

Navedene varijable odnose se na ispoljavanje emocionalnih poremećaja praćenih neurotskim poremećajima (prehrane, eliminacije, govora i drugi problemi), ispoljavanje vlastitih i uvažavanje tuđih potreba, odnos prema okolini, stvarima, drugoj djeci, problem separacije od odraslih i ispoljavanje poremećaja na socijalnom planu (stidljivost, laž, nametljivost, plašljivost).

To su ona područja koja najviše razlikuju procjenjivače.

Pogledamo li tablicu grupnih centroida (tablica 3), te sadržaj i smjer gore navedenih varijabli moći ćemo analizirati razlike između procjenjivača.

Procjenjivači odgajatelji (grupa 1) postižu više rezultate na diskriminativnoj funkciji (-2.803), u odnosu na procjenjivače roditelje (grupa 2) koji postižu rezultat -2.944. Vodimo li računa da je poredak kategorija po varijablama takav da je viša vrijednost ujedno i znak većeg ispoljavanja poremećaja u socioemocionalnom razvoju, proizlazi da odgajatelji uočavaju više ispoljavanja poremećaja prehrane, eliminacije, govora i drugih problema, da procjenjuju da djeca manje uvažavaju zahtjeve koje se pred njih postavi, da su manje ustrajna u započetim aktivnostima, da imaju više izražen problem odvajanja od bližnjih, te da se destruktivno odnose prema stvarima i okolini, da su više stidljiva, više nametljiva, nedistancirana, više pasivna u aktivnostima, sklona neiskrenosti, manje radoznala, te manje ispoljavaju vlastite interese i potrebe, a jedina varijabla na kojoj odgajatelji uočavaju značajno manje ispoljavanja nekog poremećaja u odnosu na roditelje je plašljivost, koju roditelji percipiraju više.

Roditelji procjenjivači su oni koji navedene poremećaje uočavaju, percipiraju statistički značajno manje, osim upravo navedene plašljivosti, a koju percipiraju značajno više nego li odgajatelji.

Iz rezultata diskriminativne analize proizlazi da postoje statistički značajne razlike u percipiranju poremećaja u ponašanju kod djece predškolske dobi između roditelja i odgajatelja. Te statistički značajne razlike u percipiranju poremećaja u razvoju i ponašanju prisutne su kod gotovo pola varijabli koje opisuju prostor socioemocionalnog statusa djeteta i to kod percepcije:

- poremećaja prehrane,
- poremećaja eliminacije,
- poremećaja govora,
- drugih problema (masturbacije, čupkanje kose, sisanje palca i sl.)
- (ne)uvažavanja zahtjeva postavljenih pred dijete,
- (ne)ustrajnosti djeteta u započetim aktivnostima,
- problema odvajanja djeteta od bližnjih,
- uništavanja stvari i igračaka,
- stidljivosti,
- nametljivosti,
- (ne)ispoljavanja vlastitih interesa i potreba,

i to na način da te poremećaje u razvoju i ponašanju više percipiraju odgajatelji nego roditelji.

I neka su druga istraživanja potvrdila da je percepcija poremećaja u ponašanju kod istog uzorka djece od strane različitih »promatrača« dala različite rezultate. Tako je uočeno da ona djeca koja su problematična u školi, istovremeno to nisu u kućnom okruženju (Kornfalt, 1981, Aurelius, 1989; prema Rydell, Hagelin, Bodenstam, 1991). Takva činjenica može biti obeshrabrujuća tragamo li za prediktorima neadekvatnog ponašanja u kasnijoj životnoj dobi, a taj se nedostatak može nadoknaditi tako da se procjenjuju različita područja dječjeg funkcioniranja i to od više grupa procjenjivača.

Koje su mogućnosti primjene dobivenih rezultata u praksi?

Već je poznata spoznaja o usmjeravanju pažnje kriminoloških istraživanja na sve nižu kronološku dob, upravo zbog osjetljivosti djece u tom, predškolskom, razdoblju života, zbog činjenice da je to vrijeme kada se formiraju stavovi i vrijednosti, a koji nas potiču na ponašanje i na kraju, zbog činjenice da se neka od te djece susreću ponovno i to kao počinitelji krivičnih djela (Olweus, 1979; Robins i sur., 1980, Rutter, 1985, prema Miller, 1991).

Socioemocionalni status kao stupanj socijalne i emocionalne zrelosti, odnosno takvih oblika socijalnih ponašanja i emocionalnih reagiranja koji su poželjni i prikladni određenoj dobi, u ovom radu kriterij je procjenjivanja odstupanja i poremećaja u razvoju i ponašanju predškolske djece. Procjenjivači su roditelji i odgajatelji djece u predškolskim ustanovama, dakle oni koji s promatranom djecom najviše borave i najbolje ih poznaju, a socioemocionalni status procjenjuju na temelju vlastite percepcije prisustva poremećaja u socioemocionalnom razvoju. Percepcija je psihički proces kojim se spoznaje objektivna realnost, ali na taj način spoznavanja utječu brojni faktori pa dolazi do selekcije podražaja koji se percipiraju, naime lakše se percipiraju poznatiji i oni sadržaji koji su u skladu s našim znanjem. I emotivna usmjerenost također je bitna kod procesa percipiranja, a pretpostaviti ćemo da je ona, kao i drugi faktori percipiranja, bila prisutna u ovom ispitivanju, a naročito u onom dijelu percipiranja gdje su roditelji procjenjivali vlastito dijete. Dakle, može se ustvrditi s priličnom vjerojatnošću da je među procjenjivačima bilo i onih roditelja i odgajatelja koji nisu percipirali odstupanja u razvoju i ponašanju djeteta iako su oni možda objektivno i postojali.

Uzmemo li u obzir te spoznaje o percepciji kao i tvrdnju da je u podlozi našeg ponašanja ono što percipiramo, tj. da se ponašamo u odnosu na percipirane sadržaje, zapitajmo se kakvo je ponašanje tih roditelja i odgajatelja prema djetetu ako oni ne percipiraju odstupanja ili poremećaje u socioemocionalnom razvoju djeteta. Teško se može očekivati usmjeravanje aktivnosti ka rješavanju nekog poremećaja u socioemocionalnom razvoju djeteta ako prethodno taj problem nije uopće percipiran.

To istovremeno daje mogućnosti za kreiranje rada s roditeljima i odgajateljima na organiziranju preventivnih aktivnosti. Jer, percepcija se uči. Usmjeri li se pažnja na učenje prepoznavanja takvih ponašanja koja predstavljaju pa i najlakše oblike odstupanja u razvoju djeteta, vjerojatnije je da će se to ponašanje moći promijeniti nego ako se ono uoči tek u školskoj dobi.

5. Literatura

1. Asher, R.A., Wakefield, J.A. (1990): The relationship between parents' personality and their ratings of their preschool children's behavior. *Personality and Individual Differences*. 11, 1131-1136.
2. Bašić, J., Koller-Trbović, N., Žižak, A. (1993): Integralna metoda u radu s predškolskom djecom i njihovim roditeljima. Zagreb, Alinea.
3. Forehand, R., McCombs, A., Brody, G.H. (1987): The relationship between parental depressive mood states and child functioning. *Advances in Behavior Research and Therapy*. 9, 1-20.

4. Koller-Trbović, N. (1993): Relacije socioemocionalnog statusa predškolske djece i njihovih obiteljskih prilika. *Kriminologija i socijalna integracija*. Zagreb, 1-1, 97-107.
5. Koller-Trbović, N. (1994): Povezanost poremećaja u ponašanje predškolske djece i njihovih obiteljskih prilika (disertacija). Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
6. Maroević, S. Janković, J. (1991): Procjena oblika ponašanja djece predškolske dobi u vrtićkoj i obiteljskoj sredini. *Primijenjena psihologija*, 1-2, 27-33.
7. McLoyd, V. (1990): The impact of economic hardship on black families and children: psychological distress, parenting, and socioemotional development. *Child Development*, 61, 311-346.
8. Miller, G. E., London, L. H., Prinz, R. J. (1991): Understanding and treating serious childhood behavior disorders. *Family & Community Health*, 14, 3, 33-41.
9. Petz, B. (1992): *Psihologijski rječnik*. Prosvjeta, Zagreb.
10. Rydell, A.M., Bodenstam, M., Hagelin, E., Westerlund, M. (1991): Teacher rated problems and school ability tests in relation to preschool problems and parents' health at school start. A study of first graders. *Scandinavian Journal of Psychology*, 32, 177-190.
11. Vitaro, F.; Tremblay, R.E., Cognan, C., (1995): Teacher ratings of children's behaviors and teachers management styles: A research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 36, 5, 887-898.

Parental and educators' evaluation of socioeconomic status of preschool children

Summary

It is already an established fact that the attention of criminological studies is beginning to turn to the progressively lower chronological age, because of the sensitivity of children in that preschool period of life, because of the fact that this is the period when the attitudes and values are being formed which determine later behavioural patterns, and finally, because of the fact that some of those children we meet again, later, as perpetrators of criminal acts (Olweus, 1979; Robins et al., 1980; Rutter, 1985; as quoted by Miller, 1991).

Socioeconomic status as the degree of social and emotional maturity, that is, such forms of social behaviour and emotional response which are desirable and appropriate for the certain age, is taken in this study as criterion for evaluation of aberrations and disorders in the development and behaviour of preschool children. The evaluators have been parents and teachers in the preschool institutions, i.e. those who are spending most of their time with observed children and who therefore, know them best. They were evaluating children's socioeconomic status on the basis of their own perception of disorders present in the child's socioeconomic development.

Child's socioeconomic status is primarily the result of the socioeconomic climate within the family. Socioeconomic climate is that living connection between the child and its family which makes the family an interrelated whole. The family is the basic and most natural social environment for the child and has therefore a significant influence in the formative process of its personality. Besides providing material existence, the main role of the family is to raise the children and form their personality. The emotional contact of children with their parents and other family members give them the sense of emotional security, which is essential both, for their normal development and successful upbringing.

Parental and educators' evaluations of children's behavioural disorders are probably the most reliable and most frequently quoted sources of information about such behaviour. It is well known that each individual evaluation is influenced by a number of factors - family structure, evaluator's education level, socioeconomic status and personality traits of the parents (Asher, Wakefield, 1990; McLoyd, 1990; Patterson, Kupersmidt, Vaden, 1990).

The research conducted by Forehand, McCombs and Brody (1987) has shown that such characteristics of mother's personality as anxiousness or depressiveness are better indicators of child's future behaviour than the child's behaviour itself. The variables influencing the educator's evaluation of child's behaviour are also well known. Thus Willower (1975, as quoted by Vitaro, Tremblay, Cognan, 1995) has confirmed that such evaluations will be influenced by the educator's work or managing style to such extent that the educators who regard themselves as insufficiently competent to work with problematic children will be less able to perceive child's behavioral disorders, even when such disorders are serious and strongly pronounced (Meijer, Foster, 1989; Short, Short, 1989; as quoted by Vitaro, Tremblay, Cognan, 1995).

This research is a part of thematic scientific study »Evaluation of an Integral Method of Work with Preschool Children and Their Parents«. This method is oriented on implementation of such techniques of work and activities with preschool children, their parents and teachers, which can contribute to the prevention of behavioral disturbances and disorders, since they are aimed at strengthening the socioeconomic development of children and, at the same time, at raising of competence level of parents for their parental role. Zagreb Faculty of Defectology was implementing this Integral Method during the period from 1992. to 1995.

The experimental sample in this research was made of parents of both genders (341) and of educators in kindergartens and the members of expert teams (74), and these two groups have been evaluating the socioeconomic status of preschool children. The experimental sample of children, which were going to be evaluated, was made of 343 children of both genders who at the time of investigation were 3 or 4 years old (autumn 1992) and the children from the youngest kindergarten group in the eight kindergartens in Zagreb and one kindergarten in Rijeka. The children sample was made on principle of random choice and the above mentioned preschool children formed both, control and experimental group within the framework of applied Integral Method.

The analysis of the significant differences between the groups of examinees was made with the use of discriminative analysis. The results of the discriminative analysis indicate that there are statistically significant differences between parents' and teachers' perception of behavioral disorders among preschool children and those differences are present in almost half of the variables describing the space of socioeconomic status of a child, especially in the perception of: eating disorders; elimination disorders; speech disorders; other problems (i.e. masturbation, hair pulling, thumb sucking, and similar); (not) taking heed of demands put before the child; (not) persisting with the commenced activities; problems of separation; destruction of things and toys; shyness;

pushiness; (dis)ability to express his/hers own interests and needs. The shown differences indicate that these disorders in development and behaviour are being more frequently noted by teachers, than by parents.

Some other researches have confirmed that the perception of behavioral disorders in the same sample of children has brought different results from different »observers«. Thus it has been noted that those children showing problematic patterns of behaviour in school, are not at the same time showing the same type of behaviour in their home environment (Kornfalt, 1981; Aurelius, 1989; as quoted by Rydell, Hagelin, Bodenstam, 1991). Such fact can be discouraging if we are searching for the indicators of future inadequate behaviour in an older age, but that can be compensated by evaluation of various areas of child's functioning by several groups of evaluators.

Perception is a psychological process by which we are becoming aware of the objective reality, but it can be influenced by a number of factors, so that it comes to the selection of perceived stimuli, that is, we are more easily perceiving those stimuli which are familiar to us or those contents which are congruent to our previous knowledge. The emotional orientation is also of essence in the perception process, and we can safely assume that it was present in this investigation, just as the other factors influencing the perception, particularly in that part where the parents were evaluating their own children. So, it can be stated, with a quite high degree of probability, that there were parents and teachers among the evaluators who did not perceive the aberrations in the child's development and behaviour, although they may have been objectively present.

Taking into account these facts about the process of perception and the assertion that the things we perceive form the basis of our behaviour, that is, that we behave in relation to the contents which we perceive, we shall inevitably come to the question how those parents and educators behave toward the child if they do not perceive the aberrations or disorders in child's socioeconomic development. It is hard to expect the orientation of the activity toward the resolution of some disorder in the child's socioeconomic development if the problem has not been perceived in the first place.

At the same time, this knowledge about perception offers us the possibility for training of parents and teachers and teaching them how to organize preventive activities. Because, perception can be learned. If we direct our attention to learning to recognize the early signs of such patterns of behaviour which indicate even the slightest aberration in the preschool child's development, it is more probable that this behaviour will be successfully changed, then if these behavioral patterns are first recognized later, in the school age.

Key words: *socioeconomic status of preschool children, parental evaluation, educator's evaluation*